

Hans de Geer m fl:

**I framtidens kölvatten.
Samhällskonflikter 25 år
framåt**

Boken *I framtidens kölvatten. Samhällskonflikter 25 år framåt* (Liber Förlag, 1986) är ett kollektivt verk av åtta författare: Hans de Geer, Eskil Ekstedt, Nils Elvander, Roger Henning, Lorentz Lyttkens, Lennart Norgren, Maivor Sjölund och Solveig Wikström. De har samarbetat inom FARådets samhällsprogram med syftet att studera hur strukturomvandlingen i Sverige *kan tänkas bli* och vilka följder den *kan tänkas få* på organisationerna, d v s företagen, arbetsmarknadsorganisationerna och partierna. Tillsammans svarar författarna för ett brett vetande, och redan det att de kunnat enas om en text som erbjuder en rätt så entydig bild av framtiden är anmärkningsvärt.

Den avgörande drivkraften ser författarna i *det högteknologiska blocket*. Detta block består av "de högteknologiska företagen, lednings- och utvecklingsfunktionerna i de stora exportföretagen, sofist-

kerade telekommunikationssystem, avancerade forskningsenheter och vissa kunskapsintensiva konsultföretag". Om detta utvecklingsblock klarar sig väl kommer detta att påverka hela samhället på ett positivt sätt, men om det blir efter i den internationella utvecklingen får det allmänt sett negativa följder för Sverige. Författarna begränsar sig till att studera den första möjligheten. Den framtidsbild de skisserar är således faktiskt *den bästa* de kan tänka sig. Även den visar sig vara långt ifrån problemfri.

I korthet kan bokens framtidsvision beskrivas på följande sätt:

- 1) Kunskaps- och teknikfaktorn kommer att spela en helt avgörande roll för den ekonomiska tillväxten. Humankapitalet ersätter realkapitalet som den centrala produktionsfaktorn.
- 2) Varuproduktionen kommer att automatiseras och kräva allt mindre insatser av mänskligt arbete. Även om tjänstesektorn expanderar kommer arbetslösheten att växa.
- 3) Ekonomin blir allt mer dualistisk. Centrum utgörs av ett fåtal geografiskt begränsade områden (Stockholm/Uppsala, Malmö/Lund, Göteborg, Linköping och Umeå/Luleå) till vilka det högteknologiska blocket koncentrerar sig. Periferin består av resten av landet, inklusive medelstora städer som domineras av traditionell industri. De regionala skillnaderna och motsättningarna kommer att öka avsevärt.
- 4) Lönearbetet som ett sätt att leva blir allt mer ifrågasatt. Den standardiserade masskonsumtionen övergår i en livsstilskonsumtion. Vinnarna går in för en exklusiv och expertbetjänt konsumtion. Förlorarna ökar inslaget av egen aktivitet och informellt byte av tjänster.
- 5) Organisationerna utsätts för ett allt större inre tryck. De kommer dock ihärdigt att försvara sina styrkepositioner och att gradvis anpassa sig till de ändrade förhållandena. Fackföreningarnas roll i lönebildningen kommer åtminstone på riks-

planet att minska. SAFs uppgift tenderar att bli allmänpolitisk och ideologisk. I synnerhet centerpartiet, men också socialdemokratin, blir ett parti som för fram periferens intressen. Istället för att föra fram nya samhällsmål blir politiken och solidariteten defensiv.

6) De exportinriktade storföretagens koncernledningarna omvandlas till ett slags finansiella enheter till vilka de relativt självständiga divisionerna är redovisningskyldiga. I de högteknologiska mindre företagen utvecklas nya former för delägarskap. De traditionella företagen koncentreras och rationaliseras.

7) Riskerna för allvarliga legitimitetsproblem för det politiska systemet, ökad invandrarfientlighet och rentav sammanbrott för demokratin kommer att öka. Vi står inför ett epokskifte, men innebär det också ett systemskifte?

Jag upplever *I framtidens kölvatten* som rimlig. Men den är också alternativlös. Författarna nöjer sig med att extrapolera och förstora upp redan tämligen välkända tendenser och problem. På så sätt kan de framhålla en växande motsättning mellan å ena sidan nya spänningar och styrkeförhållanden och å andra sidan de traditionella korporativa strukturerna, som skapats genom industrialiseringen. De avstår emellertid från att försöka beskriva hur den nya epoken kan tänkas se ut. Boken diskuterar inga tänkbara samhällsreformer, endast en mer eller mindre plågsam anpassning till de förändringar som en till synes obönhörlig utveckling tvingar fram.

Implikationerna verkar att bli pessimistiska över lag. Samhällssolidariteten uppluckras. Ostyrbarheten växer. Tilltron till generella lösningar upphör. "Dårarnas paradiset" trängs undan av "gladiatorernas arena". Av de olika institutionerna tillskrivs rättsväsendet och kyrkan de största möjligheterna att svara mot de nya behoven. Den rationella kollektivismens epok går i graven.

Maktförhållandena i samhället förefaller att leda till en pattställning. Varken centrum eller periferi, varken det högteknologiska blocket eller "det hjälpan-

skiktet" (de anställda inom välfärdsstaten), tycks kunna ta ledningen för en konsekvent reformpolitik. Även möjligheten av något slags genomtänkt kompromisspolitik lämnas utan diskussion. Partierna och fackföreningarna är tröga och fantasilösa, utom när det gäller att följa efter i kölvattnet.

Studiens starka sida, rimligheten, gör emellertid att 25-årsperspektivet förefaller att vara för långt. Det vore förvånansvärt om inga betydande nya idéer, inga nya sociala rörelser eller inga genomgripande sociala innovationer skulle uppkomma långt innan kvartseket hunnit löpa till ända. Det som är rimligt på tio års sikt är förmodligen inte det på 25 års. Genom valet av forskningsmetod säger författarna mer om vår tid än om framtiden. Också de föredrar att följa i framtidens kölvatten, hellre än att vara med om att hissa seglen och ställa kursen.

Docent *JAN OTTO ANDERSSON*
Nationalekonomiska institutionen
Åbo Akademi